

{ koaderno } Iker Barandiaran

Hil aurretik, topa egin

Ez naiz ni heriotzaz trufa egitearen laguna, baina gogoan dut orain dela hamar urte sasoi berean hainbat lagun hil zitzaizkidala; eta, halako batean –gogoan dut une zehatza– bulegora lankide bat sartu eta “badakizue nor hil dan?” galdetu zuela airera. Segundo bateko estutasuna izan nuen, baina erantzuna entzuterakoan (“Leroy Johnson”), barne-barneko barre eztanda izan nuen. Izan ere, heriotza guztiek ez digute berdin eragiten, eta askorengatik ez digu gorputzak topa egiteko eskatzen. Prince-ren heriotzak, adibidez, ez dit ezertxo eragin, baina distantziatik zer pentsa eman didate Bowieren eta batez ere (Motörhead taldeko) Lemmy bidean gelditu izanak. Aldiz Stevie Wonder ez dakit bizi den ere, baina askori ez zaigu ahaztuko musikariitsuak alkohola eta gidatzea bereizteko egin zuen ahalegin publizitario hura: «Edanez gero, ez gidatu!».

Egun funtsezkoa edo erabat zentzuzkoa dirudien aholkua ez zen garai batean hainbeste betetzen. Onartu dezagun, oraindik ere alkoholak presentzia izugarria dauka gure gizartean eta zer esanik ez alderdi sozialari dagokionez. Duela gutxi entzun nion irratian euskal emakumezko aktore bati alkoholik edaten ez duela, eta behin baino gehiagotan jendea bere “ohitura” ezagututa harrituta gelditzen dela. Oraindik ere ez omen da ez edatea sozialki ohitura arrunta! Hara, aspalditik Euskal Herrian bizi den lagun atzerritar batek gurean hain sustraituta dau den sagardotegiak ezagutzen ez zituela ohartu nintzen orain gutxi. Kontua da lagun hau barazkijalea dela eta ez duela inoiz alkoholik edaten. Beraz...

Nik, ordea, alkoholdun edari gutxi ditut gustuko, baina nerabezarotik ez dut inoiz garai abstemiorik izan, nahiz eta autoa hartu behar izateagatik tamaina txikian edaten ohituta nagoen. Eta edan edaten badut ere, onartu beharra daukat gaur egun errazagoa dela alkohola ez edatea. Horretan zeresan handia dauka alkoholik gabeko garagardoa existitzeak. Bazen garai bat, askok bizi izan duguna, egunez zein gauez tabernetara irten eta luzaroan besterik edan nahi ez zutenentzat alternatibarik ez zegoena. Kas, kola edo mostoa edaten orduak egitea ez da plana!

Baina alkohola edan gabe egoteak testuinguru zehatzetan gauzen perspektiba desberdina ematen dizu eta

batzuen ustez hori besteekiko atzean gelditzea bada ere, nik uste aurrean jarri eta guztiak begiratzeko bidea ematen dizula.

Adibide bat jarriko dut: ez dut inoiz ahaztuko orain dela hogeitau urte San Juan jai batzuetan Gaztetxekeko tabernan lan egiteko txanda goizaldean hartu genueneko. Bezperan sukarra nuela-eta etxean gelditu nintzen eta iratzargailua fin-fin jarrita goizean goiz jaiki, gosaldutxo eta Gaztetxera jo nuen fresko-fresko. Begi horiekin ikusita hura zen fauna! Herriko eta kanpotik etorritako ehunka pertsona hil ala biziko egoeran, zein baino zein aztoratuago edo zimelduago. Eta ni barra atzealdetik haiei zerbitzatzen eta so. Ia eguerdira arte izan genuen taberna zabalik eta dozenaka pasarte gogoratzen ditut: diru gabe gelditu zirelako trukean urdaiazpiko hamarrretako ederra eskaini ziguten bizkaitar xelebreak (gerora jakin genuen herriko harategi bateko erakusleihoa apurtuta lortu zutela urdaiazpikoa), beste batzuk lurre-

Bazen garai bat, egunez zein gauez tabernetara irten eta luzaroan besterik edan nahi ez zutenentzat alternatibarik ez zegoena. Kas, kola edo mostoa edaten orduak egitea ez da plana!

an ziplo gelditzen joan zirela... Brigada Criminal izena jarrita zuen txanda hartakoa kriminala izan zen alajaina, kar, kar... Are gehiago, askotan ez da erraza izaten halakoak bizi eta, gainera, detaile guztiekin kontatzeko moduan gogoratzea.

Alkoholak –beste elementu batzuek bezala– balio du desinhibitzen laguntzeko, barrenak askatzeko, baina hori gabe ere badago dibertitzerik, eta behar du egon. Horra hor, esaterako, inguruan ditudan lagun dezente aste barruan kontzertuetara joaterik nahi ez dutenak. Gutako askok bezala biharamunean lanera joan beharra dute, eta ezin dute kontzertu bat ikustea irudikatu alkohol ezer edo gutxi edanda. Beraientzat biak lotuta daude, eta bat egin ezean nahiago dute aukera hori erabat galtzea. Bada, bizitza egunez egun bizitzeagatik egin dezagun topa! •

Otsailaren 4an Floridako Auzitegi Gorenak Pablo Ibarren heriotza zigorra bertan behera utzi eta epaiketa errepikatzeke aukera ireki zuen, betiere Fiskaltzak aurkeztutako helegitea onartzen ez badu. Candido Ibarrek, Pabloren aitak, ondo gogoratzen du egun hori. Irribarrez azaltzen du nola jaso zuen berria, «itxaroten genuena». «Esperantza piztu digu berriro», aitortzen du gaztaroan Ameriketako Estatu Batuetara pilotari profesional izatera joandako zesta punta jokalaria ohiak.

Pablo Ibarren eta bere sendi osoaren bizitza 1994ko udan aldatu zen. Ekainaren 27an, Casimir Sucharski, Sharon Anderson eta Marie Rosen gorpuak agertu ziren lehenaren etxean. Segurtasun kamerak gertatutakoa jaso zuten. Youtuben ikus daitekeen bideoan etxean bi pertsona sartzen direla ikus daiteke. Eta hiru biktimak nola jotzen eta hiltzen dituzten. Krimenaren ondoren, burua kamiseta batekin estalita duen gizonak kamiseta kentzen du eta kamerak haren aurpegia grabatzen du.

Irudia ez da ona, zuri-beltzean dago eta oso zaila da hiltzailea ezagutzea. Baina hori ez zitzaion inporta izan Manzellari, bideoan agertzen den pertsona sarekada batean atxilotutako gazte bat zela deduzitu zuen ikerlariari. Gazte hori, 22 urtekoa, Pablo Ibar zen. Candidok gogoratzen duenez, poliziak ez zuen semearen kontrako inolako frogarik, hilketaren lekuan aurkitutako DNA eta hatz markak ez baitziren Pablorenak. Sucharskik jasotako mehatxuak ere ez zituzten behar bezala ikertu. Eta Sucharski ez zen ez edonor, «drogen eta klubun munduan oso ezaguna zen». Pentsa, “Buch Casey” deitzen zioten Miamin.

Pablaren senideak sarri salatu dutenez, taldeko identifikazio saioan ere errepikatu ziren irregularitasunak. Lekuko batek, Sucharskiren auzokide Gary Floyk, biktimaren etxetik atera ziren bi gizon ikusi zituela deklaratu

«Floridako Auzitegi Gorenaren erabakiak Pablo aske ikusteko esperantza piztu digu berriro»

CANDIDO

IBAR ASPIAZU

PABLO IBARREN AITA

Candidok borrokan tinko jarraitzen du Pablo Ibarren errugabetasuna frogatzeko. Floridako Auzitegi Gorenaren erabakiak zestoarraren esperantza piztu du.

zuen, baita Ibar horietako bat zela ere. Candidok dionez, Floyk segundo gutxi izan zituen us-tezko hiltzaileak ikusteko, eta leihoak tindatutako auto batean zihoazela aitortu zuen gainera. Taldeko identifikazio saioan bi aldiz atera zuten Pablo, bigarrenean bera bakarrik, abokatua-ren laguntza barik.

Hori guztia gutxi ez eta Pablok zurigarria ere bazuela gogoratzen du Candidok. Izan ere, Pablo egun bere emaztea den Tanya Quiñonesen etxean zegoen hilketak izan zirenean. Bi gazteak Tanyaren gelan harra-patu zituzten senide batzuek, eta liskarra eragin zuen horrek. Neskaren gurasoak Irlandan zeuden, eta Irlandara deitu zieten, gertatutakoaren berri emateko. «Baina Tanyak ezin izan zuen lehen epaiketan deklaratu», salatu du Candidok bere seme-meari jarri zioten ofiziozko abokatuaren lan kaskarra gogoan.

Kayo Morgan deitzen zen ofiziozko abokatua, eta, Candidok dionez, ondo moldatzen zen heriotza zigorra jaso zezaketen kasuetan. Tamalez, Pablo Ibarren kasua hartu zuenean, Morganek arazo ugari zituen. Arazo pertsonalak eta legalak. 1999ko urtarrilaren 11n, bigarren epaiketa

«Pablo Tanyarekin zegoen hilketak izan zirenean, baina Tanyak ezin izan zuen deklaratu lehen epaiketan, eta gero ez zuten bere deklarazioa onartu»

hasi zenean –lehen baliogabetu egin zuten 1998ko urtarrilaren 25ean epaimahaia epaiaren inguruan ados jarri ez zelako– Morgan atxilotu egin zuten indarkeria matxista egotzita.

«Defentsaren taktika ezer ez egitea zen, abokatuaren ustez, fiskalak ez baitzituen Pablaren aurkako frogarik. Oraindik ere ez dut ulertzen zergatik ez zituen txostenak eskatu Pablo bidean agertzen zen gizona ez zela frogatzeko», dio. Zentzu horretan, Morganek Manchesterko Unibertsitateko aditu batek egindako txostena alboratu zuela gogoratu beharra dago. Eta ez zituen Tanyaren senideak lekuko bezala deitu. Epaiketa 2000. urteko ekainaren 14an amaitu zen, epaimahaiak Pablo Ibar errudun deklaratu zuenean.

HELEGITEAK ETA EPAIKETAK

Heriotza zigorra ezarri zioten Pablari. Ondo gogoratzen du Candidok, epaia ezagutuaz bat semea askatzeko borroka abiatu zuenak. Ibarren familiak Peter Raben abokatua kontratatu zuen, Joaquin Jose Martinez hiltzera zigortutako espainiarra heriotza korridoretik ateratzea lortu zuen abokatua hain justu. Rabenek Floridako Auzitegi Gorenean helegite bat aurkeztu zuen Pablari epaiketa justu bat izateko eskubidea ukatu zitzaio- la argudiatuz, zigortu zuen epaitegiak «fundamentu gutxiko froga zirkunstantzialetan» oinarritu baitzuen bere erabakia.

Candido Ibarrek azaldu duenez, Rabenek aurkeztutako erre- kurtsoari buruzko erabakia hartu aurretik, Floridako Auzitegi Gorenak Seth Peñalverren aurkako epaiketa errepikatu egin behar zela onartu zuen, bere abokatuak aurkeztutako antzeko apelazio baten ondorioz. Peñalver Pablo zigortu zuten kasu berdinagatik epaitu zuten, eta Auzitegi Gorenaren erabakiak familiaren esperantza piztu zuen. «Pablaren aurkako epaiketa errepikatuko zela uste nuen, erabat konbentzituta nengoen», gogoratu du Candidok.

Baina ez, Gorenak ez zuen onartu Pablaren helegitea. Kolpe psikologiko gogorra izan zen

«Eusko Jaurlaritzak ahal duen guztia egingo duela esan zigun Urkulluk»

Pablo Ibarren familiak 1,3 milioi dolar behar ditu beste epaiketa bati aurre egiteko, eta oraingo 600.000 euro baino gehiago bildu ditu. Ezinbestekoa da falta den dirua ahalik eta azkarren lortzea, izan ere, Candidok dioen bezala, Floridako Auzitegi Gorenak Fiskaltzak aurkeztutako helegitea onartzen ez badu –datozen hila bateetan eman behar du bere ebazpena–, prozesua «zerotik hasiko da», eta dirua beharko dute horri aurre egiteko.

Ibarren sendiak abokatuei ordaindu beharra du defentsa on bat bermatzeko, eta abokatuak txostenak egin eta ordaindu beharko dituzte Pablaren errugabetasuna frogatzeko. Candidok onartu duenez, familiaren baliabide ekonomikoak agortu dira jada. Horregatik jarri dute martxan kanpaina bat Hego Euskal Herrian eta Estatu espainolean. Pablo Ibar Elkartearen laguntzari esker, presoaren aita hainbat agintarirekin bilduko da bere semearen kasua azaldu eta diru laguntza eskatzeko.

Pasa den astean, esaterako, Candido eta elkartearen bozeramaile Andre Krakenbberger Iñigo Urkullu lehendakariarekin bildu ziren Gasteizen. «Bere elkartasuna helarazi zigun eta ahal duten guztia egingo dutela esan zigun», azaldu du Candidok, Lakuak elkarteari urtero ematen dion laguntza, 50.000 eurokoa, handitzea espero duenak. Eta badi- rudi Lakuak aztertuko duela aukera hori jatorri euskalduna duen presoari laguntzeko. Zentzu horretan, Ibarrek AEBetan 22 urte daramatzala preso gogorra beharra dago,

azken hamabostak heriotzaren korridorean. Orain, Floridako Auzitegi Gorenak Fiskaltzaren helegitea onartzen ez badu, bertatik atera eta beste espetxe batera bidaliko dute epaiketa berriaren zain.

Beste prozesu bat hasiko balitz, garestiena abokatuei ordaintzea litzatekeela azaldu du Candidok. Dioenez, abokatu bat kontratatzea funtsezkoa da bidezko epaimahai bat aukeratzeko, izan ere, etorkinen aurkako jarrerarik ez duten pertsonak hautatzea oso garrantzitsua da. Heriotza zigorraren aurka dauden epaimahaikideak hautatzea zailagoa izango da, Floridan, AEBetako hegoalde osoan bezala, gehiengoa zigorraren alde baitago. «Euskal Herrian jendeak ez du ulertzen heriotza zigorra, %80 daude kontra eta %20 alde. Baina Floridan egoera ezberdina da, han %80 alde daude eta %20 aurka».

Epaimahaiaren aurrean ondo hitz egingo duen abokatu bat izatea ere funtsezkoa da, Pablo Ibarren errugabetasuna defendatu eta fiskalaren argudioak ezeztatu beharko baititu. Ezinbestekoa da Pablo aske izateko. Prozesu luzea izaten ari da, baina Candidok ez du amore eman. Berak lanean jarraituko du bere semea kartzelatik atera arte, eta bere ondoan Tanya egongo da, Pablaren emaztea. «Berari esker eutsi dio egoerari Pablok».

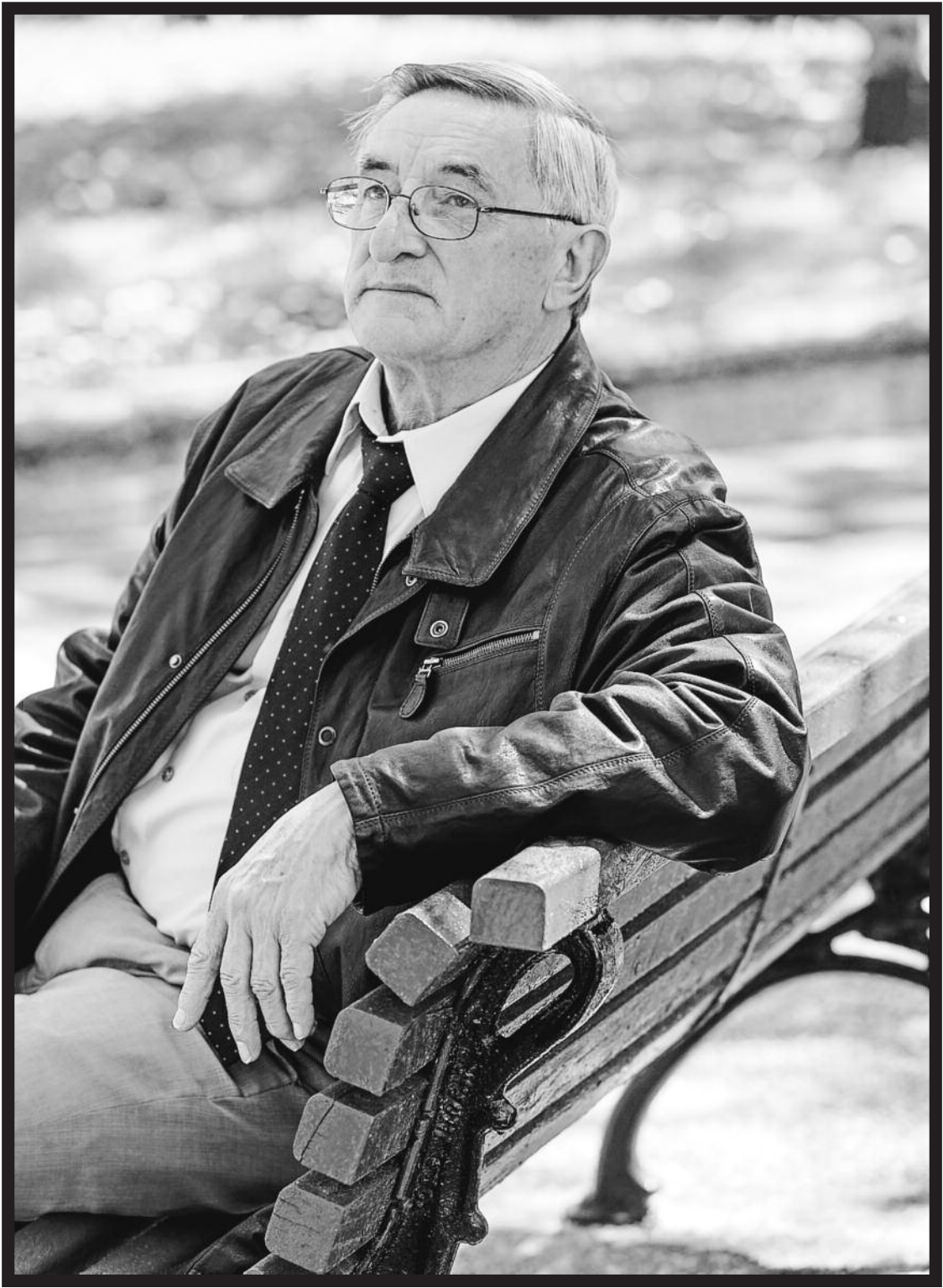
Bukatzeko, herritarrek ere Pablo Ibar Elkarteak martxan jarritako kanpaina- n parte hartu ahal dutela gogoratu du Candido Ibarrek. Izan ere, aipatutako elkartearen webgunean (www.pabloibar.com) dohaintzak egiteko aukera dago.

presorentzat eta ingurukoen-tzat. Denbora luzez itxaron oste-an, eta Peñalverren kasuan ger-tatua ikusita, zaila zen ulertzea Floridako Auzitegi Gorenak har-tutako erabakia. Hala ere, ez zu-ten amore eman eta defentsa estrategia aldatu zuten. Herio-tza zigorra ezarri zion jatorrizko epaitegira itzuli eta beste helegite bat aurkeztu zuten, lehen epaiketari izan zuten ofiziozko abokatuak egindako lana dese-gokia izan zela argudiatuz. «Auzitegi federalera joaten bazara agian ez dizute kasurik egiten», azaldu du Candido Ibarrek.

2009ko martxoaren 16an izan zen Ibarren kausaren bista. Benjamin Waxmanek, abokatu berriak, hiltzera zigortu zuten epaiketari Pablaren eskubide konstituzionalak ez zirela errespetatu salatu zuen, ez baitzuen behar bezalako defentsarik izan. Bere aurkako frogak nagusia –kalitate gutxi bideo bat– gazte bati heriotza zigorra ezartzeko nahikoa ez dela ere argudiatu zuen. Are gutxiago hilketa gau-zatu zen lekuan aurkitutako hatz markak eta DNA Pablo Ibarrenak ez direla ikusita.

Pablaren aitak gogoratzen duenez, helegitea aurkeztu zute-nean Waxman bera eta Pablaren senideak telebista saio batera jo-an ziren kasua azaltzera. Horri esker, Ibarri leporatzen zioten hilketa hirukoitzaren ustezko egilea ezagutzen zuten pertsona bat topatu zuten. Juan Gisbert zuen izena, eta Sucharsky, Anderson eta Rorgers hil zituen William Ortiz zela esan zuen. Dirudienek, Ortizek berak azaldu zion gertatutakoa xehetasun guztiekin. Lekuko horrek esan-dakoa helegite berri baten oinarria izan zen, onartu egin zena.

Prozesu luzea izan zen. Epaile-ak Ortizen hatz markak hilketa lekuan topatutako aztarnek parekatzea agindu zuen, eta pa-rekatze horren emaitza negati-boa izan zen. Eta 2010eko urrian DNA frogak ere negatibo eman zuen. Epaileak Ortiz errugabea zela esan zuen eta beste epaiketari bat egiteari uko egin zion. «Lehen epaiketari izan ziren irregulartasunak ez zituen aintzat hartu. Urteak egon ginen

Candido Ibar Gasteizen izan zen pasa den astean Iñigo Urkullu lehendakariarekin eta Jonan Fernandez Bake eta Elkarbizitza Saileko zuzendariarekin hitz egiteko. Juanan RUIZ | ARGAZKI PRESS

«Euskal Herrian jendeak ez du ulertzen heriotza zigorra, %80 daude kontra eta %20 besterik ez alde. Baina Floridan egoera ezberdina da, heriotza zigorraren alde daude»

«Orain hobeto bizi gara. Lehen ez genuen ezer eta orain pozik egoteko arrazoiak ditugu: Auzitegi Gorenaren erabakiak gure esperantza piztu du berriro»

zain, hiru aldiz atzeratu zen erabakia, eta, azkenenean, geunden bezala geratu ginen», gogoratu du Candido Ibarrek.

Berehala Pablo Ibarren abokatuak beste errekurso bat aurkeztu zuen Floridako Auzitegi Gorenean. Honek helegitea aztertzen zuen bitartean, 2012an, epaimahaiak Seth Peñalver errugabe zela adierazi zuen, bere erruduntasuna ziurtatzeko frogak nahikorik ez zelako. Berriak Ibar familiaren esperantza piztu zuen, baina urteak itxaron behar izan zituzten oraindik Auzitegi Gorenak euren helegitea ebatsi arte. Ia lau urte pasa ziren Floridako justiziak zigorra bertan behera utzi arte.

Auzitegi Gorenak Ibar hilkete-kin lotzeko frogak fisikorik ez dagoela ebatzi du, eta hilketa izan zen lekuan agertutako kamisetan Ibarren DNA zantzurik ez zela gaineratu. Fiskaltzak errekurso bat aurkeztu du Auzitegi Gorenaren erabakiaren kontra, eta datozen asteetan ezagutuko dute azken erabakia Ibarren gertukoek. Dena den, Candido baikorra da eta semeak epaiketari justu bat edukiko duela espero du. «Orain hobeto bizi gara, lehen ez genuen ezer eta orain pozik egoteko arrazoiak ditugu», dio Pablok Gorenaren erabakiaren berri telebistaz izan zuela gogoratzen duen bitartean.

Floridako Auzitegi Gorenak Fiskaltzaren errekurtsua ez onartzea espero du orain Candidok. «22 urte daramatza preso, bizitza erdia igaro du barruan, eta orain epaiketari justu bat izatea espero dugu», azpimarratu du. Epaiketaren gastuei aurre egiteko Candidok, Pablo Ibar Elkartaren laguntzarekin, Hego Euskal Herriko eta espainiar Estatuak hainbat erakunderi laguntza eskatu die. Izan ere, 1,3 milioi dolar behar dituzte abokatuak eta egin beharreko txostenak ordaintzeko. Oraingoz 600.000 dolar baino gehiago bildu dituzte, behar duten erdia. «AEBetan bakarrik dugu familiaren laguntza, eta gure baliabide ekonomikoak agortu dira jada», nabarmendu du Candidok. Amaitzeko, euskal gizartearen laguntza eskertu nahi izan du.

Euskarak «lobby»-a behar du

**Xabier Mikel
Errekondo**

Zoritxarrez berriro ere itzeleko zaplazteko bi jaso ditu euskarak eta euskaraz bizi eta hezi nahi duten herritarrek. Biak Nafarroan. Esku gorrituak agerian dira, bata Madrileko Gobernuarena eta bestea agintepeko nafar beso juridikoarena. Nafarrek ez ei dute nonbait eskubiderik ETB ikusteko, ez haur eskolan D eredurik jasotzeko apur batek ezik. Zorionez erabaki biek euskara agenda politikoaren erdigunean jarri dute. Eta euskalgintza osoak erantzun egin du. Ikasle, guraso, irakasle, ikastetxe, sindikatu, alderdi zein instituzioek. Antza, bestetxetik egin erasoen aurrean ba da erantzuten. Bestela gertatzen da etxe barrutikakoekin. Alegia, gu-re instituzioetatik aplikatzen den hiz-

kuntza politikarekin. Herri euskaldun eleanitza ez da pauso bakarrean eraikiko, gutxiago hirigune ia denak eremu elebakar erdaldunak direnean. Egungo egoera irauli beharra dago, eta, gustatu ala ez, egoera hori aintzat hartuta eragin. Ez bedi izan ausardia faltagatik, nahiz tonaka erakarmen dosirekin. Beza helburu bera konpartitu euskalgintza osoak.

Euskal politikagintzan euskara ahate txo itsusia da. Baita egun ere. Konplexuz betetakoak dira euskararekiko politikak. Udalerri mailatik hasi eta erkidegoetako gobernuetaraino. Mendoza eta Uriarteren (tx)epelkeriak azken lekukoak.

Jendartearen gehiengoak euskara errespetatu eta maitatzen duenean, he-

rritar euskaldun eleanitzak hezteko helburua konpartitzen dugunean, eskura ditugun gobernuek eta alderdi politikoek konplexuak gainetik astindu, euskara kohesio sozialerako tresnarik eraginkorrena dela barneratu eta estrategia ausartak abian jartzeko gai ez badira, norbaitek behartu egin beharko ditu.

Nago norabide zuzenetik urrutitxo goazela Wert ministro ohiak Generalitateko hizkuntza politikari aurre egiteko Jaurlaritzarena babesten duenean. Politikagintza orok hizkuntza bakarra du ulertzen, *lobby*-ena. Uler beza euskalgintza osoak giltza soilik berak dezakeela izan, erremediorik gabe amildegira baikoaz alderdiak behartzeko adina indar lukeen *lobby*-a osatu artean. •

Gazteen erdiak galdu ditugu

**Maidier Iantzi
Goienetxe**

Bizkaian duela 30 urteko gazte kopuru erdia dagoela jakin dugu asteon. Hiru hamarkadotan 16 eta 29 urte bitarteko neska-mutilen %44 galdu ditugu. 200.000 gazte ere ez daude milioi bat biztanle baino gehiagoren artean. Horietatik %22,9, gainera, langabezian daude eta bizimodua ateratzera kanpora joatea aukera nagusietako bat da eurentzat. %56,3 gurasoekin bizi dira.

Araba eta Gipuzkoa barrenean hartzen baditugu, joera antzekoa dela ikusiko dugu: erdira jaitsi da EAEko gazte kopurua 2011 eta 2014 artean. 448.000 lagunetik 290.000ra, hain zuzen. Beldurgarria da langabezia tasa: %25,6koa. Gazte Kontsei-

luak, Gasteizko Legebiltzarrean politika eraginkorrak eskatzearekin batera, ohartarazi du langabezia tasa batez bestekoa baino hamar puntu handiagoa dela gazteen artean eta arrakala hori handituz doala urtez urte, behin-behineko kontratu kopurua bezala.

Cebek Bizkaiko patronalaren biltzarren ekitaldian enpresak gazteei irekitzeko beharra aldarrikatu du Iñigo Urkullu lehendakariak. Politikariak bat datoz datuak hagitz kezkarriak direla erratean, belau-naldi berriak direlako etorkizuna. Baina, tamalez, bertze behin, hitz hutsetan gelditzen direla iruditzen zait. Gazteen solas egiten dute denbora osoan, baina gaztee-

kin solas egin gabe. Zenbakiak ematen dira maiz hauen giblean dauden bizitzeko pentsatu gabe.

2025era begira jarrita, Euskal Herri oso-ko eskulanaren proiektzioa egin du Gain-degiak: urte horretara bitartean 215.100 langilek hartuko dute erretreta eta, behategiaren hipotesiaren arabera, 392.200 pertsona gehiago egonen dira lanerako. Beraz, 177.100 enplegu sortu beharko dira datorren hamarkadan. Hortik berrikuntzan eta ikerketan saiatzeko premia, lan eta bizi antolaketa aldatzeaz gain. Hemen-dik 30 urtera datuek gazterik ez dugula erran ez dezaten, okerrrena dena, gu horretaz konturatu ere egin gabe. •

NEKAZARITZA ETA ELIKADURA EKOLOGIKOA

Eskola jantokietan elikagai ekologikoak txertatzeko gida aurkeztu du Ekolapikok

Pasa den astezkenean, Ekolapiko egitasmoren baitan dauden hiru eragileek –Cristina Enea Fundazioa, Biolur eta ENEEK (Euskadiko Nekazaritza eta Elikadura Ekologikoaren Kontseilua)– ikastetxeetan Ekolapiko egitasmoa inda-

rrean jartzeko gidaliburua aurkeztu zuten Donostian. Pirritx, Porrotx eta Marimots pailazo ezagunen babesa izan zuten ekitaldian. Gidak egitasmoaren ibilbidean pilatutako esperientzia eta hausnarketak biltzen ditu, egitasmoa martxan jartzeko irizpide, pauso eta xehetasunekin.

Ekolapikok, bertako baserrietan ekointzitako elikagaien bidez elikadura ekologikoa eta osasuntsua ikastetxeetako jangeletan txertatzeko proiektu bezala, 2006. urtearen amaieran eman zituen bere lehenengo pausoak, eta egun, aipatu hiru eragileek hartzen dute parte egitasmoan.

Argazkiak: CRISTINA ENEA FUNDAZIOA - Jon URBE | ARGAZKI PRESS

Donostiako Udalarekin elkarlanean, hiriko hiru haur eskolatan jarri zen abian Ekolapiko bere hastapenetan, eta ondoren beste udalerrri eta ikastetxe batzuetara hedatu zen: Usurbil, Beasain, Hernani, Oiartzun, Errenteria eta Ibarra. Segurako aterpetxea ere gehitu zen. Denen balorazioa oso positiboa da orokorrean, bai elikagaien kalitateagatik, baita baserritarrekin dituzten harremanengatik ere. Egun, zazpi udalerritan dago indarrean egitasmoa, eta egunero batez beste 675 otordu ekologiko prestatzen dira.

Bere hastapenetatik hiru ardatz nagusi izan ditu Ekolapikok: osasuna eta hezkuntza; ingurumena; eta landa-garapena.

Txema Hernandezek, Cristina Enea Fundazioko zuzendariak, egitasmoak ikasleen osasunerako eta heziketarako dituen ekarpen eta onurak azpimarratzen ditu: «Jangeletara kalitate handiko produktuak iristen dira, freskoak, jaso berriak eta ekologikoki haziak, eta horrek eragin handia dauka ikasleen osasunean: bitamina, proteina eta beste elikagai guztiak ezin hobeak dira eta ikasleak dira etekina jasotzen dutenak».

Nolanahi ere, proiektuak ahalegin handia egiten du nekazaritza ekologikoaren eta elikadura osasungarriaren inguruko kontzientziazioan. «Horretarako, material didaktikoak garatu dira eta bisita gidatuak antolatzen dira ekoizleen baserrietara. Baliabide horiekin guztiekin, ikasleek hobeto jaten dute eta horren garrantzia hobeto ulertzeko aukera dute».

Ekolapikon, noski, bertako, sasoiko eta ekologikoak diren elikagaiak aukeratzen dira. ENEEKeko ordezkari Xabier Lejarzegiren esanetan, «lurraren emankortasuna, eta ekosistemen eta gizakien osasuna mantentzen eta indartzen duen erudia da nekazaritza ekologikoa. Horrenbestez, ongari kimiko, pestizida eta genetikoki eraldatutako organismorik erabiltzen ez denez, kontsumitzaileen eta ingurumenaren osasuna zaintzen du».

Egitasmoaren hirugarren erpina, landa-garapena da. Ekolapikon parte hartzen duten ikastetxeetako sukaldeetara, inguruko baserrietako produktuak iristen dira; hala, bertako ekonomia sustatu eta bertako ekoizleak bultzatzen dira.

Miriam Arrizabalaga, Biolur-eko ordezkariaren esanetan, «baserrien eta landaguneen etorkizuna bermatzeko esfortzua egin beharra dago, keinu txiki askorekin bultzada handia emanez; eta denon eskura dagoen aukera bat da hemen ekoiztutako elikagai ekologikoez elikatzea». Hain zuzen ere, horixe bermatzen du Ekolapiko egitasmoak, indarrean jartzen den ikastetxe bakoitzetik gertu dauden baserrietan baitute jatorria ikastetxe horietan jaten diren elikagaiak.

«EKOLAPIKO GIDA»

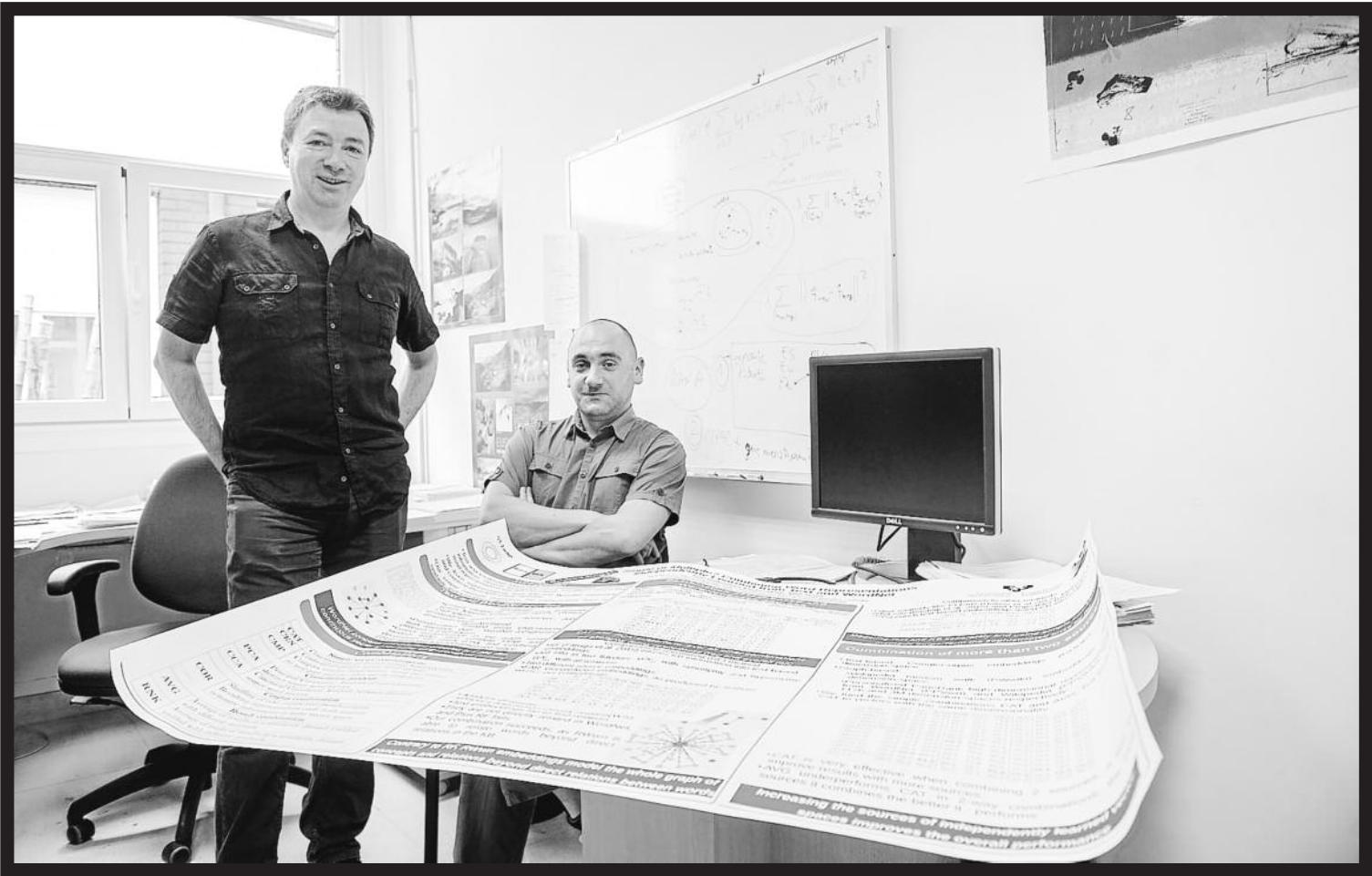
10 urte luze hauetan egitasmoak pilatutako esperientzia guztiak biltzeko, eta ikastetxeetan Ekolapiko txertatzeko jarraibide gisa, «Ekolapiko gida» aurkeztu dute aste honetan Cristina Enea Fundazioak, ENEEK-ek eta Biolur-ek. Gida honen helburua ikastetxeak laguntzea da, eskaintzen duten jantoki-zerbitzuan elikagai ekologikoekin lan egiteko eman behar dituzten pausoak ezagut ditzaten. Aldaketa-prozesuan egon daitezkeen

zalantzak argitzen ere laguntzen du dokumentuak. Tresna lagungarri hau jorratzeko, Ekolapiko proiektuko parte hartzaileen esperientzia eta ekarpenak bildu dira.

Horretarako, egitasmoan elkarri eragiten dioten elementu eta aldagai guztiak kontuan hartu dira; esaterako, eta besteak beste, Ekolapiko abian jartzeko ikastetxe-ko sukaldean egin beharreko aldaketak, menuen gainkostua, menuen azterketa eta umeen egokitzapena. Ekolapiko martxan jartzeko beharrezko gutxieneko baldintzak ere azaltzen dira, hala nola: sukalde propioa, elikagai ekologikoak eta menu orekatu eta osasungarriak, eta batez ere partaide guztien sentsibilizazioa eta inplikazioa (ekoizle, sukaldari, irakasle, ikasle, guraso eta abar).

Gida hau, Euskal Autonomia Erkidegoko ikastetxeetara bidaliko da datozen egunetan, ikastetxe bakoitzak egitasmoa bertan txertatu ahal izateko irizpideak eta jarraibideak ezagut ditzan. Dokumentua eskuragarri egongo da hiru eragileen webguneetan ere, interesa duen edonork doan kontsultatu eta deskargatu dezan.

ENEK
Euskadiko Nekazaritza eta Elikadura
Ekologikoaren Kontseilua

Eneko Agirre (zutik) eta Josu Goikoetxea, Agirreren bulegoan, ikerketaren posterra erakusten. Juan Carlos RUIZ | ARGAZKI PRESS

infraganti

ENEKO AGIRRE

JOSU GOIKOETXEA

EHUko Informatika fakultatean, Donostian, hartu gaitu Eneko Agirre Google Research-ek saritutako irakasleak. Aitor Soroa eta Oier Lopez de la Callerekin batera ikerketan lagun duen Josu Goikoetxea ere batu da elkarriketara. IXA taldekoak dira, eta zenbakiak eta letrak uztartuz altxorraren mapa osatu dute makinek erraten dieguna uler dezaten.

Hitzak irakurtzean guk letrak ikusten ditugun lekuan zenbakiak eta koordinatuak irudikatzen dituzte Eneko Agirrek eta Josu Goikoetxeak. Hitz bakoitzari zenbaki sorta bat edo bektore bat esleitzen diote. «Zenbaki bakoitza esanahiaren tasun edo ezaugarri semantiko bat da. Orduan,

zenbakien konbinazio desberdinekin esanahi bat edo beste bat lortzen da», agertu du Goikoetxea doktorego ikasleak. Esanahia puntu bat da espazio batean. Zenbat eta hurbilago egon puntuak, semantikoki ere hurbilago daude. Bertze modu batera kontatu du Agirre Lengoaia eta Sistema Informatikoak saileko irakasleak: «Ordenagailuek hitzak ikusten dituztenean ez dakite ezer

gure munduari buruz, ez dakite hitzak zeri lotuta dauden eta zer esan nahi duten. Bai itzulpen automatikoan eta bai bilaketak egitean, Google bertan edo beste edozein bilatzailetan, gertatzen dena da hitz bera ez badu topatzen berdin idatzita ez dakiela zer egin. Orduan, makinek munduari buruzko ezagutza behar dute, hau da, hitzen esanahiei buruzko informazioa, gauzak elkarrekin lotzeko». Adi-

bidez, jakiteko “eserleku” eta “aulki” sinonimoak direla. Zenbakiak erranen dute “katu” hitza koordinatu batean dagoela eta bertze zenbaki batzuek bertze puntu batean kokatuko dute “kutxa”. “Banku” hitza “kutxa”-tik hurbil dago. Hala jakin daiteke gertu daudenek esanahi antzekoa dutela. “Kutxa” aipatzen den esaldi bat itzultzen ari bazara, makinak ez badu lehenago ikusi hitz hori, badaki “banku”-ren antzekoa dela eta honen itzulpenarekin itzuliko du. Kutxen finantza informazioa bilatzean ere, lotutako dokumentuak topatuko lituzke nahiz eta “kutxa” hitza ez aipatu. Hau da, munduari buruzko informazioa gehitzen diote hitz bakoitzari mapako lokalizazio bezala.

Baina hainbertze hitz daude, eta berriak sortzen dira, gainera... Nola egin lan hori guztiekin? Goikoetxeak esplikatu du alde batetik corpusak erabiltzen dituztela, Wikipedian dagoen testu osoa, adibidez. Bestetik, grafoak baliatzen dituzte. Wikipediako artikuluko bateko esteka batek bertze artikuluko batera bidaltzen zaitu. Kontzeptuen arteko egitura erraldoi bat dago loturekin eta horri deitzen zaio grafoa. Testuak izaera bateko informazio semantikoa du eta grafoak bertze batekoa. «Osagarriak direla ikusi dugu eta bi informazio mota horiek bateratu nahi izan ditugu».

IXA taldearen metodoa guztiz automatikoa da. Ezagutzen dituzten hizkuntzekin probatzen dute, euskara, gaztelania eta ingelesarekin. Baina edozein hizkuntzarentzat balio du. «Gertatzen dena da ez dakigula ondo ala gaizki egiten duen, baina berdin egiten du», diote irriz.

ALTXORRAREN MAPA
Wikipediako informazio guztia mapa batera ekartzen dute. Hala, hitz bakoitza bere lekuan dago. Hitzen zerrenda luze bat da, bakoitza bere koordinatuekin. Altxorraren mapa bezalakoa da. «Nahi dituzun hitzak irudikatzen ahal dituzu, edo distantziak kalkulatu», dio doktorego ikasleak gure harridura aurpe-

giarekin barrez. «Orduan, itzul-
tzera zoazenean itzultzaile auto-
matiko batek mapa hau hartzen
du eta laguntzen dio bere lana
hobeto egiten», gaineratu du
lankideak. Mapa horrek hainbat
erabilera izan ditzake. Adibidez,
hagitz ohikoa da argazki artxibo
batean argazki bat ezin aurkitu
ibiltzea irudia sartu duenak ez
dituelako zehazki zuk idatzitako
hitzak idatzi. Mapok hagitz
erraz aplika daitezke halakoe-
tan, hitzen atzean dagoen esa-
nahia delako garrantzitsua eta
ez hitza bera.

Google Researchek saria eman
zien proposamena baliagarria
izan daitekeelako hamaika kon-
tutarako. «Mapa berean irudika-
tzen ditugu hizkuntza guztiak.
Ez bakarrik hitzak, esanahiak
ere bai. Adiera bakoitza. Adibi-
dez, banku baten argazkia bila-
tzean zein banku nahi duzun
bereizi ahal izango duzu, eser-
tzeakoak ala banketxeak».

Hori lortu nahian dabilta. Oi-
narrizko ikerkuntza da eurena.
«Badakizu zure mapa hori oso
ona bada, erabilerak berehalako-
ak izango direla. Baina inoiz ez
dakizu helduko zaren ala ez. Ur-
tebete barru agian esango dugu
emaitzak hobetu ditugula eta
%75ean gaudela. Hori nahikoa
da zure bilatzailea edo itzulpen
zerbitzua hobetzeko? Beharbada
bertan integratzen duzu eta ez
du lana guztiz ondo egiten. Hori
da ikerkuntzan inoiz ez dakizu-
na, zenbat beharko duzun gero
erabiltzaileek onura nabaritze-
ko», argitu du Agirrek.

Google Researchen saria ho-
netan ikertzeko da. Proposame-
na gustatu zaiolako eman die
aukera, baina ez du erran nahi
proposamenak derrigorrez ongi
funtzionatzea ekarri behar due-
nik. Hemendik urtebetera Goo-
gle etxeak ikerketa nola joan
den ikusiko du. «Hura bisitatzen
egon ginen. Gure arloko ikerla-
riak dira, gu bezalakoak. Antze-
ko gaiak ikertzen dabilta».

EUSKARAREN ALDE BALIATU

Doktorego ikasleak euskaran ja-
rri du fokua. «Ez ditugunez ho-
rrenbeste baliabide, sektoreak
ez dira kalitate lar onekoak eta
metodo hauekin ingeleseko edo

Agirre eta Goikoetxea, EHUko Informatika fakultatean. Juan Carlos RUIZ | ARP

gaztelaniazko informazio se-
mantikoa sartu nahi dugu eus-
karazko sektoreetan, bilaketen
eta itzulpenen kalitatea hobe-
tzeko». Testuen tamaina txikia-
goa da euskaraz, grafoena ere
bai. Informazio gutxiago dago.
Hizkuntza nagusi batzuk daude
sarean: ingelesa, gaztelania, txi-
nera... «Gutxi batzuk dira, ba-
tzueta frantsesarentzat eta ale-
manarentzat ere ez daudelako
hainbeste testu jasota».

Helburuetako bat da, ingele-
sezko mapa hagitz ongi egiten
dutenez, bertatik ikasitakoa eus-
karazkoa hobetzeko baliatzea.
«Euskara hizkuntza gutxitua
izateko ez dago hain gaizki beste
batzuekin alderatuta, inondik
inora. Hala ere, hobetu nahi du-
gu eta eleaniztasun hau ustiatu
nahi dugu euskararen alde ere»,
adierazi du Goikoetxeak. Hiz-
kuntzak batze hori interesgarria

da beren artean antzekotasunak
daudela ikusten delako.

Burua batez ere erabilera kon-
putazionalan jarrita dute, bai-
na hizkuntzalariek ere erabil de-
zakete, hitzen erabilerak
aztertzeko balio duelako.

MILIOIKA HITZEN IRUDIA

Hiru milioi hitzeko edo gehia-
goko mapa osatu dute ingelesez.
Hitzak ez dira bakarrik hiztegie-
tan topatzen ditugunak; markak
ere badira, jendeak erabiltzen
dituen espresioak, Whatsapp,
izen propioak, bereziak, leku
izenak... Edozer gauza. Horrek
balio du makinak jakiteko hi-
tzen atzean zer dagoen. Hitz bat
entzutean, «kutxa» edo «katu»,
gauza aunitz etortzen zaizkigu,
kutxei eta katuei buruz gauza
pila bat dakizkigu. «Egiten du-
guna da bai Wikipediatik eta bai
testu dokumentuetatik katuari

**Hizkuntzarekin lan egiten duten programa
gero eta gehiago daude, tartean makinekin hitz
egitekoak. Baina erraten dieguna ulertzeko
gure munduaren irudi edo ispilu bat behar dute**

**IXA ikertaldea ekipo bat bezalakoa da eta ahal
den onena izatea komeni zaie. Beti daude prest
jendea hartzeko. Fisikariak, Irakasle ikasketak
egindakoak eta filosofoak ere badira taldean**

ku artean: itzultzaile automati-
koa, zuzentzaile ortografikoa...
60 bat ikertzaile dira. Heren bat
hizkuntzalariek dira eta bi he-
ren informatikariak.

Sare neuronalak erabiltzen di-
tuzte. Horiek egiten dutena da
hitz baten esanahia ikasteko in-
guruko hitzen esanahia kon-
tuan hartu. «Hori da gure oina-
rri linguistikoa; gainerakoa
matematika da».

LIGAKO PUNTUAK BEZALA

Mapak nola osatzen dituzten
eta beren eguneroko lana nola-
koa den galdetuta, irriz eta aho
batez erantzun digute: «Ordena-
gailuaren aurrean. Alde batetik
sare neuronalak dituzu, eta, bes-
tetik, baliabideak: testu edo cor-
pus handiak ala grafoak. Progra-
man sartzen dituzu eta ordu,
egun edo asteetan egon ahal da
makina prozesatzen. Amaitzen
duenean fitxategi erraldoi bat
daukazu. Hitz bakoitzak sektore
bat du esleituta. Probak egin,
ebaluatu eta akatsak konpon-
tzen ditugu. Jende gehiago dago
gauza hauek ikertzen eta beren
lana irakurri, aztertu, ideia be-
rriak pentsatu eta martxan jar-
tzen ditugu. Zenbaki batzuk sor-
tzen ditu sistemak eta Ligako
puntuak bezala dira. Zenbat eta
puntu gehiago, talde hobea».

Beraiena ekipo bat bezalakoa
da, eta, ahal den onena izatea
komeni zaienez, beti daude
prest jendea hartzeko. Proiektu
honek eta IXA taldeak lantzen
dituen gaiak master batean
(Language Analysis and Proces-
sing) ematen dituzte. Etortzen
denak ez du zertan informatika-
ria edo hizkuntzalaria izan. Ma-
tematikariak, fisikariak, itzul-
tzaileak, Irakasle ikasketak
egindakoak eta filosofoak ere
badira taldean. Hagitz progra-
matzaile onak, gainera, gauzak
ikasi egiten baitira. •

Maidier lantzi Goienetxe

BEHATXULOTIK

Juantxo EGAÑA

NICOLAS ARDANAZ. NAFARROAKO MUSEO FUNTSA

ULTZAMA IBAIKO LATSARIAK, ARDANAZEN BEGITIK

Ezkabarte udalerriko kontze-
jua da Sorauren, Iruñetik ger-
tukoa. Irudian, Erdi Aroko zu-
biaren ondoan, latsariak,
Sorauren zeharkatzen duen
Ultzama ibaian. Atzean, San
Andres Apostolua eliza neo-
gotikoa, iragan mendean erai-
kia. Donejakue bideko etapa
bat, Orreaga eta Iruñea arte-
koa, Ezkabarte ibarrean barre-
na iragaten da. Udalerrria «So-
raguengo batailak» famatu
zuen. 1813an Wellingtonen
tropek soldadu frantsesak ga-
raitu zituztenekoa. Argazkia
Nicolas Ardanaz Iruñeko ar-
gazkilariak egin zuen,
1963an. Haren argazkiak
hainbat hedabidek argitaratu
zituzten; bertako zenbaitek,
“Pregón” eta “Vida Vasca”-k,
bai eta argazki elkarte ba-
tzuen aldizkariak ere, besteak
beste, “Sombras” eta “Arte Fo-
tográfico”-k.